

LUIS BARAIZARRA, OLERKARI

Beti jaku pozgarri euskal literatura barrutian idazle barri baten agerpena, olerkari bada askoz geiago. Eta oraingo au, Luis Baraizarra, karmeldarra, aurtan, edo oraingo, Eusko Jaurlaritzaren "Lizardi" saria eskuratu dauana dozu. Beraz, naiz-ta leendik be ezagun-izan, izar dizditsu bat daukagu aurretzean gure literatur ortzian. Dakusgun labur berau nor dan eta zer burutu dauan euskal idazle legez.

GIZONA

Mungia ta Sollube azpiko erritxoak ez dira urri ta exkasak euskal idazlez. Ortze Sollube azpiko Meñaka'n jaioa dogu Luis Baraizarra, 1940'ko epaillaren 17'an. Bere erriko eskolan osotu zituan, beste edozeinek lez, leen-ikasketak; gazte argi zolia etorren, eta andik azkar ebillen praille batek, orren sotil Luis ikusirik, karmeldar Ordenarako deia iragarri eutson samur-samur, eta gaztetxo dei orri erantzunaz ez da egundo damutu izan, beste ainbat damutu izan diran antzera.

Zornotza'n eliz-ikasteak asi, sarbarri urtea Larra'n egin eta Gasteiz eta Begoña'n karrera amaiturik, 1966'ko epaillaren 12'an apaiztu zan Begoña'n. Arrezkero guztian, Larrea'n egin ebazan ille batzuk kenduta, Markiña'n, dago Karmen-elizako arazoetan laguntzen eta Mertzedeko Ikastetxean irakasle.

Bere ikasketak zabalago ta sakonagotu nairik, maisukuntza osotu eban Irun'en, 1971'tik 1972'ra, Eliz-titulua Irun'ga Lasailletarren Ikastetxean eta Estaduarena Balladolid'en aterarik. Oraintsu, 1977-78 - 1981-82, Euskal Filologia osatu izan dau. Denporarekin burrukan ibilli bearra dagokic, umetxoei irakasten sei ordu egunero, Deustu'n Filologia ikasten iru ordu ta erdi eta joan-etorrian beste denpora mordo bat emonez, baiña naimen sendoak eziña be garaitu egin oi dausku. Orrelaxe Aita Luis'ek be.

Orrez gaiñ itzaldiak egiten ditu, etxean eta kanpoan; igaz, esate baterako, emen Larrea'n berak aldarrikatu eban Karmen'go Amaren bederatzurrrena. Artikuluak idazten ditu "Zeruko Argia"-n, "Karmel"-en eta "Oleri"-n. "Karmel"-en ia zerbaki guztietan idatzi dau, azken urteotan "Arbasoen Lorratzean" izenpean ainbat lan eskiñi dauskuz "euskal ohiturez eta lehenaren oihartzuna jaso eta adierazi nahairik". Leenago eziketa gaiak erabili zituen, bizibidez irakasle dalarik, orretan esperientzi pizkat ba-ebala-ta, "Oleri"-n olerki politikak daukaz, eta "Zeruko Argia"-ra ainbat lan bialdu ebazan, geienetan Markiñaldeko albisteak. Bilbo Erri Irratiak be izan dau Aita Luis'en laguntza, Markiñaldeko barri-emoille urte batzuetan izan bait zan.

Noiz asi ete zan etxetik ekien euskera lantzen? "Nire joera eta gogo bizia euskararen alde ahal dudantxo egitea da —diñosku berak—. Teologian ari ginela, geure arteko aldizkari xume bat ateratzen genuen, dena euskaraz, eta hantxe lortu nuen luma erabiltzeko erraztasuna. Lehen saiotxo haien ondoren, "Karmel" aldizkarian idazten nuen zerbaki guztietan. Azken urte hauetan ere horretan jarraitzen dut".

Itzulpenak egin dauskuz, "Kili-kili" komikako arloan. Baita itzuli eban eta argitaratu, Bizkaiko Aurrezki Kutxaren babesean, "Salbabide eta Laguntza", erderaz "Salvamento y Socorro" deritxona. Testu bezela, O.H.O.-ean erabilteko Euskal-Erriaren Kondairarik ez egoala ikusiaz, berak osotu eban, naiz-ta izerditan, lan polita eta "Gero"-k argitaratu eutson iburu bitan, "kimu" saillean. Laburpen bat da berau, baiña orduan egoan utsunea betetera etorren.

Tesiña egitekotan diardu orain: "Bartolome Madariaga'ren euskera ta orain Markiñaldean egiten danaren konparaketa" izango da gai. Ez da, ba, geldi egoteko gure mañakarra. Euskal Filologian Deustu'ko Unibertsidadetik lizentziadun danez gero, euskal literaturari lotuago ta kezkatuago bizi jaku.

OLERKARI

Olerkari dogu Aita Luis, odolez, izaeraz, etorritz. Senditiek datorkio itxura danez doe ori, beronen arreba bat be "Karmel"-en ainbat bertso-lan emona dogu-ta.

Urteak dirala asi zan umeentzat poematxoak biribiltzen, Gabonetan eta ospakizun berezietan jende aurrean kantatzeko. Benetako poesiak idazten alan be Filologia ikasten ebillela asi jakun. Berak onela: "Hor literatura-gaiak ere aztertzen direnez gero, ia ustegabeen hasi nintzen poesigintzan eta ipuigintzan, baina poesigintzan batez ere. Mikel Zarate zenak bultzatu ninduen. Hura, literatura-antologiaren bat moldatu nahirik edo zebilen eta harako zerbait eskatu niri eta esku-hutsik agertu beharraren zatzadak eta lotsak eragin ninduten menturatzer".

Ordutik asi zan egiaz Musak maitatzen, palagu ta auzurikeri goxoak egiñaz asi be, 1980'an "Lauaxeta" sarian esku artzera bizkortu zan, Laukiz'en, eta bigarren geratu jakun; ondoren, Iparragirre'ren mende-urrenean, lenengo saria jaso eban; 1982'an, Ondarru'ko Lore Jokuetan, bigarren saria, eta igazko Markiña'ko Lore Jokuetan irabazle; urte onetan bialdu ebazan lanak toki geiagotera be, baiña ez eban saririk eskuratu. Berak onan autortzen dausku: "Ihazko urtea ez zen ona izan: Euskaltzaindiak bi urtetarik behin antolatu ohi duen "Arrase-Beitia" poesi-sariketara eta "Donostia Hiria" ipuin-sariketara aurkeztu arren, ez nuen ezer eskuratu".

Baiña aurtan "Bakardadeko Bertso Ezpalak" deritxan lanaren bitartez, Eusko Jaurlaritzaren "Lizardi" saria irabazi dausku. Zorionak, olerkari ta anai gisa!

Amairu poemak osotzen dabe lana. Onela: 1) "Lokatetik birsortuko da"; 2) "Monastegi zaharra"; 3) "Gelan"; 4) "Gabon gaueko sentipenak"; "Ene oporrak mendian"; 6) "Biziaren taupadak"; 7) "Bizia itzaliz"; 8) "Poesia bizia"; 9) "Amildegira hurbiltzen"; 10) "Harriaren mezua"; 11) "Lurraren mezua"; 12) "Hego haizearen hegoetan"; 13) "Laratz ondoko koplak". Gai askotakoak dituzu; sentipenak, biotz-taupadak, jaiotza, bizia, eriotza, lurraren eta arriaren mezuak, eta abar abesten ditu ederki oso.

Egitura edo azaleko itxura aldetik, erriari begira egiñak dira, ez gooregi ez beeregi, erdiko senez baiño. Neurriari eta errimari, eta barneko igiera edo ritmuari leku zabala emon dautse Aita Baraizarra'k; danak dagoz ondo neurtuak eta azken-askidetuak. Eta modu oneri batzuk klasikua deritxe. Nik itandu neutsonean, "zergaitik egin dozu olan?", berak erantzun eustan: "Olerkiak olerki izateko neurria, igiera ta amai errimatua bear ditulako". Pentsamentuak eta sentimenduak, ederto; baiña iru doe areik jazten ei dabez dotore giar, oneik. Ba-dakizue, beraz, olerkari askazaleok, erreze-zaleok.

Lizardi'ren jarraille izanik be, erri literaturaren bideetatik joan nai dau meñakar olerkari fiñak. Saria eskuratu dautson txorta onetatik geienak bide orretatik, kantari doala, egiñak

doguz; batzuk bertsoarien antzera, "Laratz ondoko koplá" ize-
nekoa, adibidez, Erri-poesia, izan be, ez dogu iñoiz albora itxi
bear; guk be, ez dakit zergaitik erdi-saiets lagata daukagun
arren, munduko literatura zabaleko olerkaririk onenak, azke-
nean erri-literaturara jo izan dabe euren oldozkun eta biotz-
zirrarak adierazteko. Erri bakotzak, gaiñera, modu berezia dau

bere arima azaltzeko. Eta modu orretatik iges egiñaz laiñoetatik
dabilenak utsal-bidez jokatzan dauala esan bearko.

Nik esanakaitik or zagoz zu, irakurle, zelako olerkari dogun
jakin-naian. Nolakoa dan argi dirauskuen lau-aspaldiok emen
dituzu; irakur eta zeuk esan. "Gelan" deritxonetik artuak dira.

"Gela barnean nago ametsez
neure gelatxo txiki txokoan,
horma sendodun kabi batxian
gaztelu honen amets-kokoan
buru-laneko saio hertsian.

Leiho meharrak kanpoko mugan
laukiek mutu horman zintzilik,
ate itxia bake-jagole
ene lagunak beti ixilik,
irudimena musika-jole.

Toki barnekoi, kabitxo maite,

eguneroko testigu kutun,
bakar-laneko bazter eratsu
batzutan alai bestetan itun,
beti niretzat lagun txeratsu.

Bakardadeko lantegi goxo,
hortxe naukazu poza xurgatzen;
hor egiten dut lana, hor amets;
malkoak ere hortxe txukatzen...
Zure berotan badut nik babes,
gelatxo txiki, horma zaharduna,
zure itzalpean aurrera doa
eguneroko ene jarduna.

Onakoetan sarri agertu oi jatzuz izparkeri maltzurak, eta Baraiza-
rra'ri be, zera itandu eutsoen saria jaso ebanean, ea bere burua euskal
olerkeri ospetsuetariko gailurrean ikusten eban. Eta erantzuna: bera
karmeldar dala, apaltasunaz jantzia, egi-bidetik dabiliena. Bera da
dana, sari batgaitik arrotzen ez dana. Berak aurrera jarraituko dau eus-

kerá lantzen, euskeraz idatzen, euskeraz erakusten... Gure izkuntza,
izan be, guztion lan-premiñan aurkitzen baita.

AITA ONAINDIA

LOKATZETIK BIRSORTUKO DA (Aurten "Lizardi" saria Iortu eban olerkia dozu au)

Euria, tximista, trumioia,
betoskoz jantzirik da goia;
zeru-zola burrunbadaka,
tximista-geziz grakadaka.
Bestetako oihál urdina
herio-mehatxuz gordina,
milaka zatitan urratuz
goiak behean hots amorratuz.

Oporraldiko jai-giroan
bero ohi den aro eroan
festa orduko uda-udan
hau tristura! Zer gertatu dan!
ABUZTUAK HOGETASEI
fetxa honi ez jakin nola dei!
Lan eskergaitzaren herentzi
uholde ankerrak irentsi.

Dena ezinaren ezina
ondamendiaren samina
urek dena trumilka bilduz
lur-zintzurretatik amilduz
guztia hautsiz atzaparka
hor zehar utziz lokatz-marka...
horra tristurazko trixkantza!
Badu honek gerraren antza.

Baina urek ez dute hesirik
ez eta itxitura-hertsirik,
indar hezigaitzez oldartsu
abiada zoroan itsu;

bebarruko zokondoetan
lur-orpo sakon ondoetan
baren indarra erakutsiz
bide ertzean negarra utziz.

Noragabe uren ahoan
lokatzeko zurrunbilan
bizirik jaso dute ama.
Hura zan, baina, hura drama!
hiru seme eraman ditu,
urak brastadaka txikitu;
berez bizigarri den ura
eraille zakar bihurtu da.

Atzo bare ziren zeharo;
orain, berriz, zoramen aro.
Urak kalera irten dira...
zorigaitzezko kalegira!
errotik dena erauzirik
bere erraietan egosirik
zalaparta borrokarian
sartu da basa-ihauterian.

Aurrera basa-ihauterian
bazterrak utziz miserian.
Ama bat dago han begira
goibel, zulo beltzen erdira
zulo hartan ehortzi baita
berak gehien zuena maita.
"Ez dut hitzik; hortxe da dena"
—lurra seinataluz—. Hau pena!!

Lurra seinataluz! Hau pena!!
hamaika bihotzen auhena.
Ondamendi biharamona;
haurrak dardar, triste amona,
ondakin-zakar multzo itsusi
ezin da besterik ikusi;
horra hor trixkantzaren lorratz,
etorkizuneko ordu garratz!!

Hau etorkizunaren garratz
eta ikuskisunaren narratz!
Euskal bihotza da mingostu
umorezko sena izoztu.
Hoberena lurak irentsi,
baina zuk, Euskadi, ez etxi!
gaurko lana biharko lore
herri batuaren ohore.

Herri batuaren ohore
lanari darion birlore,
lokatzetatik erneko da
Euskal Herri, azpirik gora
itxaropenaren hegotan
izerdi-jario berotan;
oraingo ondamendi larria
geroko poztasun-irria.

LUIS BARAIZARRA
(1984)